

הגמרא מביאה הלכה בענין הלוקח עץ דקל מחבירו, מה דין
הענפים היוצאים מן הגזע: **אמר רב נחמן, נקיטין** – קיבלנו
מרבותינו, הלוקח מחבירו עץ דקל, שאינו קונה הקרקע שאצל
האילן, **אין לו גזע** – אין הענפים היוצאים מן הגזע שייכים ללוקח,
בשונה מקונה אילן אחר מחבירו, שמבואר במשנתנו לעיל (פא).
שהענפים היוצאים מן הגזע שייכים ללוקח.
הגמרא עוברת לדון בביאור טעמו של רב נחמן: **סבר רב זביד**
למימר – רב זביד היה סבור לבאר את טעמו של רב נחמן, שאין לו
גזע לבעל דקל, משום **דבין דלמחפז ולמשרש קאי, אסותי משה**
דעתיה – שמאחר והדקל עומד להיעקר לאחר שיתייבש, כיון
שדרכו שאחר שמתייבש אין הוא חוזר לצמח, ממילא הוא מסיח
דעת מן הענפים היוצאים מן הגזע ואינו מתכוין לזכות בהם,
סבור הוא שמא יתייבש הדקל מהרה ולא יוציא כלום מן הגזע.
ומה שאין כן שאר אילנות, שאם ראשם מתייבש ניתן לקרצצם
למטה והריהם חוזרים וגדלים, אין הוא מסיח דעת.
רב פפא דוחה את ביאורו של רב זביד: **מתקיף לה רב פפא** –
הקשה רב פפא על רב זביד, **והא קונה שני אילנות** – והרי משנתנו
לעיל (פא). עוסקת באדם שקנה מחבירו שני אילנות מכל מין
שהוא, ובכלל זה אף הקונה דקלים **דלמחפז ולמשרש קיימי** –
שלחפור ולעקור אותם הם עומדים לכשיתייבשו כיון שלא קנה
הקרקע עמהם, ומכל מקום **קתני דיש לו גזע לבעל האילן**, ועל
כרחק שאין הוא מסיח דעתו משום כן מן היוצא מן הגזע.
רב פפא מבאר את טעמו של רב נחמן באופן אחר: **אלא אמר רב**
פפא, מפני מה אמר רב נחמן שאין לו **גזע לבעל דקל, לפי שאין**
מוציא גזע – לפי שאין דרך הגזע של הדקל להוציא ענפים מן
הגזע, אלא רק בראש הדקל, ומשום כן מסיח הלוקח דעתו מן
הענפים, ואף אם אירע והוציא הגזע ענפים, אין הם שלו. וממילא
אין להקשות שבמשנתנו משמע שבכל האילנות היוצא מן הגזע
שייך לבעל האילן, כיון שלא דיברה משנתנו אלא באילנות
שדרכם בכך.
הגמרא שבה ליישב את משנתנו אף לדעת רב זביד. שואלת
הגמרא: **ולרב זביד קשיא מתניתין** – לפי הנתבאר שלדעת רב זביד
אף הדקל עשוי להוציא ענפים מן הגזע, אם כן שוב יש להקשות
ממשנתנו שסתמה שכן הוא הדין בכל האילנות, שמשמע שאף
בדקל היוצא מן הגזע שייך לבעל הדקל, ושלא כרב נחמן.
מיישבת הגמרא: **דזבין להמש שני** – משנתנו עוסקת באופן שקנה
הלוקח את האילנות, ושיעבד לו המוכר את הקרקע לחמש שנים,
שאף אם ימות האילן בתוך שנים אלו, יוכל לחזור וליטע אחר
במקומו, וממילא אין הוא מסיח דעת מן היוצא מן הגזע, כיון
שבתוך זמן זה יכול האילן להוציא ענפים מן הגזע. מה שאין כן
אם קנה דקל בלא לפרש, כיון שאם יתייבש מיד לאחר יום או
יומיים, לא יהיה לו כלל ענפים, הריהו מסיח דעתו מהם.
שנינו במשנה: **קנה שלשה קנה קרקע**.
שואלת הגמרא: **וכמה קרקע קונה עמדה**. משיבה הגמרא, **אמר**
רבי תייא בר אבא אמר רבי יוחנן, חרי זה – הלוקח **קנה תחמיתין** –
את כל הקרקע שתחת עיקרי האילנות והענפים, **וכניחין** – וכן את
הקרקע המגולה שבין ענפי אילן זה לענפי האילנות שאצלו,
וחוצה להן – ואת הקרקע שמסביב וחוצץ לכל האילנות

אלא בא הפסוק ללמדנו שער **שתהא לקיחה והכאה באחד** –
שצריך שתהיה הבצירה וההכאה לירושלים על ידי אדם אחד,
והא ליכא – וממילא אם הבעלים בצרו והשליח הביא, או
שהשליח בצר ומת בדרך, אין לקיחה והכאה כאחד, ואין הבעלים
יכולים לקרוא. ובאופן זה ניתן להביא את הספק ביכורים/
שיבצרו הבעלים וימסרום לשליח, שבאופן זה אין חיוב קריאה
כלל.
הגמרא לעיל (פא) נקטה בפשיטות שאין יכולים הבעלים לקרוא
בהבאת ביכורים אלו, ומכח זאת הקשתה שהקריאה תעכב. כעת
מבררת הגמרא מפני מה אכן אין יכולים הבעלים לקרוא את
פרשת הביכורים על הספק: **אמר ליה רב אחא בריה ו-בנו דרב**
אויא לרב אשי, מכרי פסוקי נינהו – והרי פרשת הביכורים הם
פסוקים מן התורה, ואם כן **ליכרי** – שיקראו הבעלים פסוקים אלו
על הספק, כשם שהם מביאים את הביכורים על הספק, וממילא
נמצא שעל הצד שביכורים הם, קיים מצותם.
אמר ליה – השיב לו רב אשי, בעל האילנות אינו יכול לקרוא
מספק, **משום דמתני כשיקרא** – שנראה כמשקר בקריאתו, כיון
שקורא מחמת הבאת הביכורים, בעוד שיתכן שאין הפירות
ביכורים כלל, כיון שלא קנה קרקע, וכתוב בתהילים (קא) שאומר
הקדוש ברוך הוא 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני'.
טעם נוסף, מפני מה אין לקרוא פרשת ביכורים על הספק: **רב**
משמיא בריה ו-בנו דרב תייא אמר, דלמא אתי לאפקועינהו
מתיומה ומערש – יש לחשוש שיראה אדם אחר שקוראים על
ביכורים אלו כדיון ביכורים ודאים, וכשיהיו לו ביכורים כאלו יהיה
סבור שדינם כביכורים ודאי, שפטורים מתרומות ומעשרות.
שנינו במשנה: **הגדילו לא יפשה בו** והעולה מן הגזע שלו, ומן
השרשים של בעל הקרקע.
במשנתנו התבאר שהקונה שני אילנות לא קנה קרקע עמהם,
ולכן הענפים היוצאים מן גזע האילן בלבד שייכים לבעל האילן,
מה שאין כן היוצאים מן השרשים שייכים לבעל הקרקע. מבררת
הגמרא מה נחשב גזע, ומה נחשב שרשים: **הכי דמי מן הגזע** – מהו
היוצא מן הגזע, ששייך לבעל האילן, **והכי דמי מן השרשין** – ומהו
היוצא מן השרשים, ששייך לבעל הקרקע.
מבארת הגמרא: **אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני תמה כלומר, כל**
האילן שעל פני הקרקע, והו מן הגזע, ושאינו רואה פני תמה,
כלומר, החלק שתחת הקרקע, והו מן השרשין.
שואלת הגמרא: **ולחוש דלמא מסקא ארעא שרשון** – אם אכן
כדבריו שכל הענפים היוצאים מן החלק שרואה פני תמה, שייכים
לבעל האילן ואף ססמוכים לקרקע, אם כן יש לחשוש שמה יקנה
אדם אילן אחד מחבירו, ולאחר מכן יגבה קרקע השדה ויכסה את
תחילת האילן בחול, ויהיו ענפי האילן נראים כשלשה אילנות
נפרדים, **ואמר ליה תלתא זבנית לי ואית לי ארעא** – ויטען הלוקח
שקנה שלשה אילנות ואת הקרקע שעממה. והלא לא יתכן
שתיקנו חכמים דבר שיכול לבוא ממנו הפסד למוכר, אלא היה
להם לחכמים לתקן שעל הלוקח לקצוץ ענפים אלו היוצאים מן
הגזע.
משיבה הגמרא: **אלא אמר רב נחמן, אכן כוונת המשנה שיקוץ**
הלוקח ענפים אלו, ששלו הם על מנת לקרצצם ולא להניחם שם.
וכן אמר רבי יוחנן, קיין.

בכל יום חול קודם תפילת הבוקר יפריש איזה מטבע לצדקה.

ממכתב י"ג ניסן, תשי"ח

כאשר נתינת הצדקה היא באופן ד"מקרבא הנייתה", אזי גם קירוב הגאולה הוא במידה רבה יותר.

משיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ז

בעל השדה לקצוץ את הענפים המעכבים אותו מלחרוש את
 שדהו, וקוצץ כשיעור הגובה הנצרך על מנת להגביה המרדע
 מעל גבי המחרישה כדי להכות את הבהמה, ואם כן הרי הוא הדין
 במוכר אילנות עם הקרקע לחבירו, שמאחר והאילנות עומדים
 ברשות הלוך, הרי זה נחשב שהענפים נטוים לחצר חבירו, ויכול
 לקרצצם, וממילא שפיר ניתן להעמיד את הסיפא של משנתנו אף
 כרבי עקיבא, ואכן אין סובר רבי אלעזר כשמואל רבו, אלא נקט
 שהלכה כחכמים, ולכך הקשה על רבי יוחנן שפסק שמקבל הלוך
 אף 'אורה וסלו'.

הגמרא מביאה סיוע מברייטא לדברי רבי חייא בר אבא: תנאי
 בנותיה דרבי חייא בר אבא, הקונה שלשה אילנות מחבירו, הרי זה
 קנה תחתיהן וביניהן, וחוצה להן כמלוא אורה וסלו.

הגמרא עוברת לדון בגדר בעלות הלוך על הקרקע שיחוצה
 לה: אמר ליה אביי לרב יוסף, אותן אורה וסלו שחוץ לאילנות,
 שקנה הלוך, מי זורען, האם הלוך זורע שהרי שלו הן, או בעל
 השדה, שיש לומר שלא שיעבד לו קרקע זו אלא לצורך לקיטת
 הפירות, ולכך יכול המוכר לזרוע שם ובשעת לקיטת הפירות
 ידרוס בעל האילנות על הזרעים.

אמר ליה – השיב לו רב יוסף לאביי, תניתיה – שנינו כבר דין זה
 במשנה להלן (טז): לגבי אדם שהיתה לו גינה לפניו מגינתו של
 חבירו, ונתרצה החיצון לתת לפניו דרך בגינתו, התייצב זורע את
 הדרך, שלא נתן לו החיצון את הדרך אלא לצורך מעבר. וממילא
 אף בנידוננו יש לומר כן, שלא נתן לו את הקרקע שחוצה להן אלא
 לצורך לקיטת הפירות, ובעל השדה יזרע קרקע זו ולא הלוך.

אביי מבאר שיש לחלק בין הנידונים: אמר ליה אביי לרב יוסף, מי
 דמי – וכי דומה נידונו לדין המשנה, הרי תתם – שם במשנה לגבי
 שתי גינות זו לפניו מזו, לית ליה פסידי ללוך – אין ללוך הפסד
 בכך שזורע החיצון את הדרך, כיון שיכול הוא לפסוע על גבי
 הזרעים, אבל תתם – כאן, בקרקע שחוץ לאילנות, אית ליה פסידי
 ללוך – אם יזרע בעל השדה את הקרקע, יהיה בכך הפסד
 ללוך, דאמר ליה קמיפני פירי – שאומר לו בעל האילנות לבעל
 השדה, הפירות שיפלו על הזרעים, יטנפו ויפסדו מחמת הזבל
 שמוזבלים את הזרעים.

אביי מסיים את דבריו: הא לא דמיא אלא לפיפא – אין נידון זה
 דומה לרישא של המשנה (שהובאה לעיל), אלא למה ששנינו בה
 בסיפא 'וזה וזה אינן רשאין לזרעה' – שאם נתנו הבית דין לפניו
 דרך בצד השדה מדעת שניהם, אין הלוך והמוכר יכולים לזרוע
 בה, שסוף כל סוף הזרעים מעבדים מעט את בעל הגינה הפנימית
 בהליכתו, וכל שכן בנידוננו שנחשב כאילו נתרצו שניהם, כיון
 שבסתמא המוכר שלשה אילנות מכר עמהם את הקרקע שחוצה
 להן, יוכל הלוך לעכב את המוכר מלזרוע סביב האילנות שיש
 לו בזה הפסד מרובה.

הגמרא מביאה סיוע מברייטא לדעת אביי: תנאי בנותיה דאביי,
 הקונה שלשה אילנות מחבירו הרי זה קנה תחתיהן וביניהן, וחוצה
 להן כמלוא אורה וסלו, וזה וזה – הלוך והמוכר אינן רשאין
 לזרעה, כלומר את הקרקע שחוצה להן.

טעם הדבר שהקונה שלשה אילנות קנה קרקע עמהן, משום
 ששלשה אילנות חשובים 'שדה אילן' ובסתמא קונה אותן עם
 הקרקע. כעת מבררת הגמרא באיזה מרחק נטועים האילנות אחד
 מן השני, שנחשבים כשדה אילן. מבררת הגמרא: וקמה מרחק וזה
 ביניהן – בין האילנות, שיהיו נחשבים בכך כשדה אילן, שהרי אם
 הם נטועים קרוב מדי הרי הם כיער, שעומדים הם להיעקר ואין
 חשובים כשדה אילן. וכן אם רחוקים הם יותר מדי, אין הם
 מצטרפים כלל.

מבאר הגמרא: [אמר] רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, כל
 שהמרחק בין כל אילן לחבירו הינו מארבע אמות ועד שמונה
 אמות, דיינינן, לכל הפחות ארבע אמות חוץ מן עובי האילן, ועד
 שמונה אמות, ולא עד בכלל, הרי הם מצטרפים וקנה קרקע
 עמהם.

כמלוא אורה וסלו – כשיעור הנצרך לאדם המלקט את הפירות
 שבענפים החיצוניים, ולסל שבידו.

רבי אלעזר מקשה על רבי יוחנן: מתקיף לה רבי אלעזר על רבי
 יוחנן, וכי כך הוא הדין שמוכר בעל הקרקע לבעל האילנות אף
 את הקרקע שסביב האילנות כשיעור אורה וסלו, כדי ללקט שם,
 הרי השתא דרבי אין לו (אורה וסלו יש לו דרך אין לו) דאמרי
 אחריתי היא – הרי המוכר שלשה אילנות לחבירו לא מכר לו דרך
 לעבור בשדהו, אלא יפרח באויר או יקנה ממנו דרך, וכדעת
 חכמים לעיל (סד). שמאחר ומכר לו אילנות עם קרקע, הרי נמצא
 שהאילנות בקרקע אחרת עומדים, ולא שיעבד כלל את שדהו
 לאילנות, ואם כן, וכי קרקע סביב לאילנות כשיעור אורה וסלו יש
 לו, הרי דבר זה פחות נצרך לבעל האילנות מן הדרך ליכנס לשם,
 שהרי יכול הוא לעלות באילן ללקט את הפירות, או ילקט
 מתחתיו.

רבי זירא מסיק הלכה מדברי רבי אלעזר: אמר רבי זירא, מדברי
 רבינו – רבי אלעזר, שנקט בלשונו בטעם הדבר שדרך אין לו,
 'דארעא אחריתי היא', דהיינו שכיון שיש ללוך קנין בקרקע, היא
 נחשבת כקרקע נפרדת, נלמד שלשה הוא דאין לו דרך, הא שנים
 יש לו – יש ללמוד שדיוקא המוכר לחבירו שלשה אילנות, שמוכר
 הקרקע עמהם, אין ללוך דרך ליכנס שם, מה שאין כן בלוך שני
 אילנות, יש ללוך דרך ליכנס, דאמר ליה הלוך למוכר, באתא
 דידך קיימי – הרי האילנות בקרקע שלך עומדים, ועל כרחך
 שיעבדת את הקרקע עבור האילנות לקיימם שם, וודאי אף לכך
 שיעבדת את השדה, שאוכל ליכנס דרכה.

הגמרא מבררת האם ניתן לדייק מדברי רבי אלעזר שלא פסק
 הלכה כשמואל רבו: אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא, לימא –
 האם נאמר שרבי אלעזר לית ליה דשמואל רביה – לא נקט להלכה
 כדברי שמואל רבו, דאמר שמואל תתם כרבי עקיבא דאמר מוכר
 געין יפה מוכר, והלוך שלשה אילנות קנה אף דרך עמהם, ומתוך
 שהקשה רבי אלעזר על רבי יוחנן שכשם שאין לו דרך כך אין לו
 אורה וסלו, מבואר שנקט להלכה כחכמים שמוכר בעין רעה
 מוכר.

אמר ליה רבא לרב נחמן בר יצחק, לעולם ניתן לומר שדעת רבי
 אלעזר כשמואל רבו, שמוכר בעין יפה מוכר, וכדעת רבי עקיבא,
 אלא שמכל מקום הקשה כן לרבי יוחנן, כיון שלא מתוקמא
 מתניתין כרבי עקיבא – שמשנתנו מוכחת שאינה סוברת כרבי
 עקיבא אלא כחכמים, שמוכר בעין רעה מוכר, ולכך הקשה
 שלעת המשנה שלא קנה דרך, וכי אורה וסלו קנה.

מבררת הגמרא: ממיא – מזהיבן מוכח שמשנתנו סוברת שבעין
 רעה מוכר, וכחכמים. מבאר הגמרא, מתקתני – מתוך ששנינו
 במשנתנו, שאם קנה שלשה אילנות והגדילו האילנות לחוץ, ישפה
 – יכול המוכר לקרצצם, שלא יצאו חוץ לקרקע של הלוך, ואי
 סלקא דעתך רבי עקיבא היא – ואם תעלה על דעתך לומר
 שמשנתנו סוברת כרבי עקיבא, אם כן אמאי ישפה – מפני מה
 יכול המוכר לקרצצם, שלא יצאו חוץ לקרקע של הלוך, האמר
 רבי עקיבא מוכר געין יפה מוכר, ואם כן ודאי נתן לו אף רשות
 שיגדלו הענפים לתוך רשותו.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא, מנין לך שאין משנתנו סוברת
 כדעת רבי עקיבא, הרי יש לומר שאף לדעתו לא שיעבד המוכר
 את שדהו לך, דאמיר דאמר רבי עקיבא גבי בור דרות, שמכר לו
 אף את הדרך, ולא מקחשי ארעא – כיון שלא הבור והדות ולא
 הדרך מכחישים ומפסידים את שדהו, ולכך הוא מוכרם לו בעין
 יפה, מה שאין כן גבי אילן מי שפעת ליה – וכי שמעת שאף לגבי
 אילן משעבד לו המוכר את שדהו כל כך, שיגדלו הענפים לתוך
 שדהו, ונמצא מפסיד הרבה משדהו, כיון שהצל רע הוא לשדה
 בית השלחין, וכן לא יוכל לחרוש תחת הנוף של האילן מחמת
 גובה המרדע ו-מקל שמנהיג בו הבהמה. וראיה לדבר, שהרי מי
 לא מדי רבי עקיבא לדין ששנינו במשנה לעיל (כז), באילן הנופה
 לתוך שדה חבירו, שקוצץ מלא מרדע מעל גבי מתרישה – שיכול

1 הגמרא מביאה דעה נוספת בדעת שמואל: רבא אמר רב נחמן אמר
2 שמואל, משמונה ועד שש עשרה אמות, דהיינו, לכל הפחות שמונה
3 אמות חוץ מן עובי האילן, ועד שש עשרה אמות, ולא עד בכלל,
4 שבשיעור זה הרי הם מצטרפים וקנה קרקע עמהם.
5 הגמרא מביאה ראיה ממשנה לדעת רב נחמן: אמר ליה אביי לרב
6 יוסף, לא תפלוג עליה דרב נחמן – אל תחלוק על דעת רב נחמן,
7 שאמר בשם שמואל שעד שש עשרה אמות הרי הם מצטרפים,
8 דתנן מתניתין בנותיה – שהרי שנינו במשנה במסכת כלאים (פ"ד
9 מ"ט) כמותו. דתנן, הנוטע את פרמו שש עשרה אמה על שש עשרה
10 אמה – כרם שנטוע שורות שורות, ובין כל שורה ושורה ישנו
11 מרחק של שש עשרה אמות שלימות, מותר להביא זרע לשם –
12 מותר לזרוע ביניהם, כיון שאין הגפנים מצטרפים להיחשב כרם.
13 מה שאין כן אם היה בין השורות פחות משש עשרה אמות, אסור
14 לזרוע ביניהם, כיון שנחשב שזורע בכרם, והרי זה כלאים.
15 רבי יהודה מסייע ממעשה שהיה, לדעת תנא קמא: אמר רבי
16 יהודה, מעשה בצלמון באחד שנטע את פרמו שש עשרה על שש
17 עשרה אמה – בין כל שורה ושורה היה מרחק של שש עשרה
18 אמות, והיה הופך שער שתי שורות לצד אחד – והיה לוקח את

19 הענפים של שתי שורות, והופכם לצד אחד, כלומר, שאם היו
20 שורות הגפנים ממזרח למערב, היה לוקח את שיער השורה
21 הצפונית והופכה לדרום, ושל הדרומית והופכה לצפון, וכך בכל
22 הכרם, וזרע את הניר – והיה זורע את החרישה הריקנית, כלומר,
23 בין שתי השורות שפינה מהם את הענפים והפכם לצד השני,
24 שכעת נמצא שיש ביניהם מרחק של שש עשרה אמה, מה שאין
25 כן לו לא היה הופכם הרי נמצא שהענפים ממעטים משש עשרה
26 אמה, ונחשב כרם שאסור ליטע בתוכו. ולשנה אחרת היה הופך את
27 השער למקום הזרע – ובשנה שלאחר מכן, היה הופך את הענפים
28 לצד השני, וזרע את הפור – והיה זורע כעת את הריח שיהיה בור
29 מחרישה וזריעה בשנה הקודמת, ובא מעשה לפני חכמים,
30 והתירוהו, כיון שיש בין האילנות מרחק רב של שש עשרה אמות,
31 מה שאין כן לו לא היה מהפך את הענפים, היו הענפים ממעטים
32 את השש עשרה אמה והיו השורות מצטרפים לכרם, וכדברי רב
33 נחמן בשם שמואל, שכל שיש ביניהם פחות משש עשרה אמה הרי
34 הם מצטרפים.
35 אמר ליה רב יוסף לאביי, אנא לא ידענא – אין דעתי להלכה
36 כמשנה זו, אלא עובדא הוה